

Pokrof

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

JAARGANG 61

NUMMER 3

JUN-JUL-AUG 2014

- 3 Een thuis voor vluchtelingen in Amersfoort** – Huub Vogelaar
- 6 Syrische vluchtelingen in Bulgarije** – Igljka Vassileva
- 10 Meditatie: Storm op het meer** – Leo van Leijssen
- 13 Patriarch Bartholomeos in Utrecht** – Paul Brenninkmeijer

Oecumenisch Patriarch Bartholomeos I in Utrecht.
(Foto: R. Scheltinga)

- 16 Rilke in Rusland** – Dolf Bruinsma
- 19 Boekbespreking: Thomaschristenen in India** – Roman Gruijters
- 22 Korte Berichten**
- 23 De bisschopsgewaden** – Paul Brenninkmeijer

Vluchtelingen vinden we – tragisch genoeg – over heel onze aardbol. Deze kwetsbare mensen vinden niet overal een warm onthaal. Bij alle verzet tegen asielzoekers zijn er ook kerken die hen opvangen, zoals de Orthodoxe Parochie in Amersfoort of de Orthodoxe Kerk in Bulgarije. Hierover twee artikelen in deze editie van de hand van respectievelijk Huub Vogelaar en Igljka Vassileva. De meditatie gaat over de storm op het meer aan de hand van een icoon van Geert Hüsstege, wiens iconen in 2014 centraal staan bij de meditaties. Paul Brenninkmeijer bericht uitgebreid van patriarch Bartholomeos' lezing in Utrecht over de ecologische roeping van de Orthodoxe Kerk. Dolf Bruinsma beschrijft Rainer Maria Rilke's inspirerende reis naar Rusland aan de zijde van de al even inspirerende, in Sint-Petersburg geboren Lou Salomé. Roman Gruijters bespreekt Jaap van Slageren's boek over de Thomaschristenen van India. De laatste pagina geeft de derde aflevering over de Byzantijnse liturgie, dit keer over de bisschopsgewaden.

Een goede zomer toegewenst en veel plezier met deze Pokrof.

Leo van Leijssen,
redactiesecretaris

De illustraties op de omslag:

Voorzijde: De apostelen Petrus en Paulus (feestdag: 29 juni in Oost en West) dragen samen de Kerk.

Icoon van Griekse eilanden, 18e eeuw.

Achterzijde: Koperen zegenkruis met email in blauw, wit, zwart en groen. Noord-Rusland, Pomorye Oud-gelovigen, rond 1800. (Foto's: Temple Gallery, Londen).

Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar en is een uitgave van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord

Redactie: Paul Baars, Paul Brenninkmeijer, Dolf Bruinsma, Geert van Dartel, Josephien van Kessel, Dolf Langerhuizen (hoofdredacteur), Leo van Leijssen (redactiesecretaris), Heleen Murre-van den Berg, Katja Tolstaja, Huub Vogelaar, Laila Zahra.

Administratie en redactiesecretariaat:
Pokrof, Emmapplein 19^D,
5211VZ 's-Hertogenbosch, tel: 073-7370026,
e-mail: secretariaat@oecumene.nl, website:
<http://www.oecumene.nl/Publicaties/Pokrof>

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdragen en geven niet de mening van de redactie weer. De redactie is verantwoordelijk voor titels en tussenkopjes alsook voor foto's en hun onderschriften. Voor mogelijke onjuistheden in aankondigingen van liturgievieringen en evenementen kan de redactie niet aansprakelijk worden gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden reacties in te korten of niet te plaatsen.

Opzeggingsen dienen vóór 1 december in 's-Hertogenbosch te geschieden, anders wordt men verondersteld abonnee te blijven.

De abonnementsprijs is €20,
giro IBAN: NL 61 INGB 0005679145
(BIC: INGBNL2A) t.n.v. Tijdschrift Pokrof,
's-Hertogenbosch.

Opmaak: VANDARTEL, Oss
Drukkerwerk: Van Stiphout, Helmond.

Een thuis voor orthodoxe vluchtelingen uit Eritrea en Ethiopië in Amersfoort

Sinds haar oprichting in 1981 is de orthodoxe parochie in Amersfoort onder leiding van de priester Vader Stephan Bakker ook een kerkelijke schuilplaats en thuishaven voor orthodoxe christenen die hun land moesten ontvluchten. In de beginperiode waren dat vooral vluchtelingen uit communistische en islamitische landen, maar de laatste jaren komen de orthodoxe vluchtelingen voor het merendeel uit Eritrea en Ethiopië. Redactielid Huub Vogelaar bezocht de Amersfoortse parochie en sprak met hen.

(Van links naar rechts) Goytom Getachew, Mahray Hagos en Ruta Belay, de Eritreërs in Amersfoort die in het artikel aan het woord komen. (Foto: H. Vogelaar)

De orthodoxe kerken in Ethiopië en Eritrea maken deel uit van de oriëntaals-orthodoxe kerken. De Amersfoortse parochie helpt orthodoxen van veertig verschillende nationaliteiten de weg te vinden in hun nieuwe Nederlandse omgeving. Het maakt de Amersfoortse parochie van de heilige Cornelius de Hondertman (Handelingen 10) tot een 'ongewone' parochie, tot een bonte pluriforme kerkgemeenschap die niet gebaseerd is op etniciteit, sociale achtergrond of vreemde taal maar op het gezamenlijke orthodoxe geloof. Zoals bekend zijn er ook eigen - nationaal georganiseerde - Eritrese en Ethiopische orthodoxe kerken in Rotterdam, Amsterdam of Den Haag. De parochie in Amersfoort heeft ongeveer 100 officieel geregistreerde leden en een gelijk aantal vrienden, gasten en tijdelijke passanten.

Asiel krijgen

De diensten in Amersfoort zijn in het Nederlands, wat er toe bijdraagt dat de 'nieuwkomers' snel kunnen integreren in hun tweede

vaderland. De meeste orthodoxe Eritreërs en Ethiopiërs verbleven jarenlang in Afrika in vaak erbarmelijke omstandigheden in vluchtelingenkampen in buurlanden. Als voormalige vluchtelingen uit de Hoorn van Afrika zijn ze meestal via de gezinslocatie van het asielzoekerscentrum (AZC) in Amersfoort in de lokale orthodoxe parochie beland. De vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties (UNHCR) duidt een beperkt aantal bewoners in de volle vluchtelingenkampen in het zuiden en oosten van Soedan aan als zeer 'kwetsbaar', waardoor ze asiel krijgen in landen als Nederland.

Een nieuwe kerk

De Amersfoortse parochie betrok op 16 april eindelijk na veel doorzettingsvermogen en inspannen arbeid haar eigen kerkgebouw ten noorden van het Centraal Station. Voor de orthodoxe parochie is de eigen Sint Corneliuskerk een dankbaar verkregen verhooring van jarenlange intense gebeden. De eerste Goddelijke Liturgie vond plaats met Pasen. De

Iconostase in de nog 'oude' Orthodoxe kerk van Amersfoort, met rechts een Eritrese altaardienaar (acoliët). (Foto: H. Vogelaar)

kerk hoort tot het bisdom van Den Haag en Nederland onder de jurisdictie van het patriarchaat van Moskou. Aangezien de bisschopszetel in Den Haag momenteel vacant is, wordt het diocees geleid door aartsbisschop Simon van Brussel en België. Hoewel de voorheen katholieke kerk nog geschikt gemaakt moet worden voor de orthodoxe eredienst, droeg aartsbisschop Simon op de verworven kerk meteen in gebruik te nemen. Daarmee kwam een einde aan het jarenlange gastvrije verblijf in de kapel van het kerkelijke bureau van de Oudkatholieke Kerk en de landelijke Raad van Kerken.

Kerkdienst en agapen

Op 6 april woonde ik de orthodoxe kerkdienst in Amersfoort bij. Voordat om 10.30 uur de Goddelijke Liturgie begint is er gelegenheid tot biechten, waarvan een aantal mensen gebruik maakt. De weinige zitplaatsen zijn door ouderen ingenomen. Er wordt naar orthodoxe gewoonte heel wat in- en uitgelopen en tijdens de dienst druppelen nog tal van parochianen binnen. De sfeer tijdens de dienst ervaar ik als heel gemoedelijk, de mensen knikken elkaar

vriendelijk toe, maken een kort praatje of geven elkaar een schouderklopje. De vele kinderen kruipen en rennen regelmatig tussen de menigte door en nemen bijna allemaal deel aan de communie. Vrouwen en mannen staan niet apart en nagenoeg de helft van de aanwezige vrouwen draagt een hoofddoek. Een deel van de Eritrese en Ethiopische vrouwen is op traditionele wijze in het wit gekleed. Behalve de preek van vader Stephan is het een gezongen of melodieuze voorgedragen liturgie. Aartspriester Stephan preekt over de heilige Maria van Egypte die ons ten voorbeeld wordt gehouden om na een bezoedeld leven een nieuw begin te kunnen maken. Cantor is zijn vrouw Heleen die de gemeente bij het zingen deskundig en enthousiast begeleidt. De dienst duurt bijna twee uur en wordt gevolgd door de koffietafel die hier *agapen* genoemd wordt. Het is een gezellig samenzijn van parochianen rond tafels met koffie, thee, frisdranken, hapjes en koekjes en een wezenlijk moment voor ontmoeting tussen mensen uit zo diverse culturen.

Gesprek met enkele parochianen uit Eritrea en Ethiopië

Na de kerkdienst praat ik met het echtpaar Mahray Hagos en Ruta Belay en met Goytom Getachew, die alle drie hier als vluchteling aan-

kwamen. Mahray en Ruta vluchtten uit Eritrea naar Soedan waar ze 25 jaar in opvangkampen verbleven en waar hun zes kinderen werden geboren. Zeven jaar geleden kwamen ze terecht in het AZC van Amersfoort. Goytom is begin twintig en arriveerde ruim drie jaar geleden in Amersfoort. Hij heeft Ethiopische ouders, maar groeide op in Soedan.

In het AZC hoorden ze van het bestaan van de orthodoxe parochie, die vervolgens hun thuis werd. Het is ook gewoon te ver en te duur om telkens van Amersfoort naar Rotterdam te gaan en daar te kerken bij de Eritrese gemeenschap. Goytom gaat af en toe wel naar een kerkdienst in de Ethiopisch-orthodoxe kerk te Rotterdam-Pernis. De kinderen van Ruta en Mahray spreken Nederlands met elkaar, maar verstaan ook het Tigrinya, een taal die in Eritrea en Ethiopië gesproken wordt. Tijdens het gesprek overleggen mijn gesprekspartners soms met elkaar in het Tigrinya om zo goed mogelijk op de vragen te kunnen antwoorden.

Enkele verschillen 'Afrika' - 'Amersfoort'

Als ik vraag naar de verschillen tussen hun Afrikaanse kerk en de Amersfoortse parochie nemen ze wat tijd om goed na te denken. Ze maken alle drie duidelijk dat ze hier hetzelfde

orthodoxe geloof beleven, ook al begrijpen ze vanwege de taalbarrière nog niet alles. 'Het bidden en bijbellezen gebeurt zoals in mijn land en dat is wat telt', voegt Ruta met nadruk toe. Dan beamen ze voorzichtig dat het er in de praktijk wel een beetje anders toegaat en al pratend komen er een aantal verschillen aan het licht. Voor je in Afrika ter communie gaat moet je eigenlijk eerst biechten en in de praktijk nemen daaraan alleen volwassenen deel, terwijl hier ook kinderen brood en wijn ontvangen dat door vader Stephan op een lepeltje wordt toegediend. In Amersfoort is er één priester terwijl er in Afrika meerdere priesters zijn die samen het werk verdelen. Het zingen (beurtzang) en de muziek blijken ook anders te zijn. Bovendien komen er in Afrika soms trommels, ratels en fluiten aan te pas en zijn er feestelijke processies waarbij er gezongen, gedanst en in de handen geklapt wordt. De iconen uit Ethiopië en Eritrea hebben een wat andere, zeg maar: Afrikaanse stijl. Ze zijn vaak contrastrijk gekleurd, 'eenvoudig' geschilderd en de figuren hebben opvallend grote ogen. Twee jaar geleden was er een feestdag van de Amersfoortse parochie waarop kinderen het Eritrese karakter van hun kerk uitbeeldden met zang, muziek en dans.

Mensenrechten

Van een handtekeningactie in de parochie voor een humaner Nederlands asielbeleid van Amnesty International zijn ze niet op de hoogte. In reactie hierop vertellen ze dat het in Eritrea voor de Orthodoxe Kerk volstrekt onmogelijk is mensen in nood hulp te bieden zonder instemming van de overheid. De kerk heeft geen enkele vrijheid omdat de repressieve regering de kerk volledig controleert. Een demonstratie houden tegen een ander land achten ze er wel mogelijk, maar een binnenlandse protestmanifestatie voor meer godsdienstvrijheid in Eritrea is er onmogelijk.

Met hun familie of vrienden in Eritrea, Ethiopië en Soedan onderhouden ze nog contacten, maar er kan niet vrijuit over de situatie in het land van herkomst worden gesproken. Vanwege repercussies zijn maatschappelijke en politieke onderwerpen taboe. Om voeling te houden met Afrika gebruikt Goytom veel de sociale media en maandelijks spreekt hij met een priester met wie hij contact had in Soedan.

Ontmoetingen bij de koffie

Gevraagd naar de pluriformiteit in de

Eritrea waar ongeveer 50% van de bevolking christen is, heeft een van de meest repressieve regimes ter wereld. Kritiek op de regering is verboden en tegenstanders worden gearresteerd en wreed gemarteld. De dienstplicht, die meer dan tien jaar kan duren, is voor vele jonge mannen een reden om te vluchten. Per maand steken momenteel 3000 Eritreërs de grens over. Wie het land probeert te ontvluchten, loopt kans om aan de grens te worden neergeschoten.

De vluchtroutes gaan - vaak via mensenhandel - richting Egypte en Libië om daar in gammele bootjes de Middellandse Zee over te steken naar Europa. In oktober 2013 zijn bij de ramp met een gezonken boot nabij het Italiaanse eiland Lampedusa 366 mensen verdrongen van wie het merendeel uit Eritrese orthodoxe christenen bestond. De Nederlandse overheid erkent de ernst van de situatie in Eritrea. Volgens Vluchtelingenwerk Nederland krijgen de meeste Eritreërs hier bescherming.

Amersfoortse parochie maken ze alle drie duidelijk daarmee geen problemen te hebben. Ze vinden het samenzijn met mensen uit zoveel verschillende landen eigenlijk best wel gezellig. Respect hebben voor iedereen is belangrijk en onderscheid wat betreft afkomst of nationaliteit mag geen rol spelen. Met iedereen, ook de nieuwkomers, proberen ze wel een praatje te maken en de nieuwe informatie uit deze ontmoetingen wordt als waardevol ervaren. De parochie biedt ze een mooie mix aan culturen die als een zegen en rijkdom wordt beleefd, en is een thuis waar ze hetzelfde geloof met elkaar delen. Eigenlijk tellen er elke zondag twee dingen: de kerkdienst en de koffietafel.

Ik vraag tenslotte of ze ooit nog terug willen naar het land waaruit ze gevlucht zijn, maar dat verlangen is er niet (meer). Het tirannieke regiem van Eritrea maakt dat feitelijk ook onmogelijk, maar Soedan en Ethiopië zijn evenmin veilig. Ruta en Mahray maken duidelijk dat hun kinderen, die hier inmiddels geworteld zijn, niet terug willen. Goytom zou na zijn studies wel tijdelijk naar Ethiopië terug willen om met zijn kennis zijn land te helpen

De orthodoxe Sint-Corneliusparochie in Amersfoort onder leiding van haar rector, aarts-priester Stephan Bakker, is zoals gezegd verhuisd. Met Pasen is een groter pand betrokken in de voormalige katholieke Sint-Henricuskerk in de Matthias Withoosstraat 34 in Amersfoort op slechts vijf minuten van het station. Het is de vervulling van een lang gekoesterde wens. De geloofsgemeenschap heeft daar de beschikking over een ruime kerk, een parochiezaal, een kanselarij, een spreekkamer, een vergaderzaal, een kantoorruimte, een bibliotheek, een priesterwoning en een tuin. De kerk is herdoopt tot Sint-Corneliuskerk.

De redactie van Pokrof feliciteert de parochie met haar nieuwe aanwinst en wenst haar daar een gezegende tijd.

bij ontwikkelingsprojecten.

Terugkeren naar Afrika is voor geen van drieën nog een optie.

Huub Vogelaar

Op weg naar een beter leven

Syrische vluchtelingen in Bulgarije

Na het uitbreken van de burgeroorlog in Syrië in 2011 is er een constante stroom van Syrische vluchtelingen die onderdak en een beter leven buiten de grenzen van hun eigen land zoeken (statistieken: zie kader). Mensen die gedwongen zijn te vluchten en de eigen huizen en vertrouwde manier van leven op te geven voor een leven vol onzekerheden. Maar wel met de hoop op een betere toekomst. Onder de vluchtelingen, zowel moslims als christenen, zijn er veel gezinnen en daarom ook veel kleine kinderen. Ook vele Syrische Koerden nemen de kritieke stap om naar een ander land te vertrekken, waar ze uiteindelijk een beter leven kunnen opbouwen, in ieder geval een leven in vrede.¹

Vanaf het begin van 2012 zijn er ook grote aantallen Syrische vluchtelingen die, vaak via Turkije, in Bulgarije, het dichtstbijzijnde EU-

land, hun heil hebben gezocht. De woordvoerder van het *Hoge Commissariaat der Verenigde Naties voor Vluchtelingen (UNHCR)* in de Bulgaarse

¹ Vele Syriërs vluchten naar de aan Syrië grenzende landen, zoals Libanon, Turkije, Irak en Jordanië. Er zijn ook inmiddels rond 80.000 Syrische burgers die vanaf het begin van het conflict in Syrië tot eind 2013 in EU-landen asiel zoeken, aldus gegevens van UNHCR-Bulgarije.

Het Lopušanski-klooster 'Sveti Joan Predteča' (Sint Johannes de Doper) in Noordwest-Bulgarije. (Foto: Portokal/Wikipedia)

hoofdstad Sofia, Boris Cheshirkov, was zo vriendelijk mij een samenvatting van de door de organisatie verzamelde gegevens te verstrekken. Daaruit blijkt dat tot en met april dit jaar in Bulgarije meer dan 5.500 aanvragen zijn ingediend van Syrische vluchtelingen op een totaal van ongeveer 9.200 aanvragen van vluchtelingen uit verschillende delen van de wereld. De Syrische vluchtelingen vormen in ieder geval het grootste gedeelte, 60 à 70 procent, van het aantal asielzoekers in het land. In de maanden augustus tot en met november 2013 arriveerden in Bulgarije dagelijks rond de 50 tot 60 mensen, vooral Syrische gezinnen. Aldus een update die Radosveta Hadjieva van de migratieafdeling van *Caritas-Bulgarije* mij doorstuurde. Een jaar daarvoor was het aantal gemiddeld 4 personen per dag. Wat de religieuze achtergrond van de Syrische vluchtelingen in Bulgarije betreft, worden er volgens mevrouw Hadjieva geen statistieken bijgehouden. Wel is er - volgens nieuwsberichten in de media - sprake van een groot aantal Syrische Koerden dat asiel in Bulgarije zoekt.

Serieuze uitdaging

In vergelijking met andere landen heeft Bulgarije relatief weinig Syrische vluchtelingen op zijn grondgebied. Toch bleek het voor deze arme EU-lidstaat een serieuze uitdaging. Het land kon financieel en qua beschikbare voorzieningen de toestroom van vluchtelingen niet aan. Omdat Bulgarije nooit geconfronteerd is geweest met

een vluchtelingenstroom van zulke proporties, waren er in eerste instantie geen voldoende noch adequate voorzieningen. Dit leidde tot chaos en erbarmelijke levensomstandigheden voor de vluchtelingen. In de loop van 2013 is deze situatie enigszins verbeterd met het opknappen en openen van nog vijf opvangcentra - naast de twee reeds bestaande - en met een reeks van activiteiten en initiatieven van burgers en van Bulgaarse en internationale ngo's. Na de toename aan vluchtelingen uit Syrië ontbrak er een adequate reactie van de kant van de officiële instanties, bijvoorbeeld in de vorm van het creëren van een vangnet voor hen. Daarom werden in het begin - maar worden ook nu nog feitelijk steeds - veel vrijwilligers en ngo's snel betrokken bij het verlichten van de kritieke situatie waarin de vluchtelingen zich bevonden. Er zijn sindsdien uiteenlopende acties georganiseerd. Deze variëren van het werven van fondsen tot het organiseren van diverse creatieve workshops, bijvoorbeeld tekenlessen voor kinderen onder de vluchtelingen. Denken wij ook aan tentoonstellingen met als goed doel het inzamelen van donaties voor huisvesting, levensonderhoud en gezondheidszorg ten bate van deze extreem kwetsbare sociale groep.

Verbeteringen

Een serieus obstakel voor een effectieve reactie op het vluchtelingenprobleem was het aanvankelijk ontbreken van adequate huisvesting. Dit

kwam door het gebrek aan voldoende financiële middelen die de Bulgaarse staat paraat had moeten hebben voor een dergelijke noodsituatie. Inmiddels verblijft de helft van de officieel geregistreerde vluchtelingen in de zeven opvangcentra in Sofia en omgeving en in Zuid-Bulgarije, vlak bij de Turkse grens. De andere helft van de asielzoekers woont op adressen buiten deze centra en op eigen rekening, aldus de update van *Caritas-Bulgarije*. De officiële instellingen, waaronder het *Staatsagentschap voor Vluchtelingen van de Raad van Ministers*, werden volgens Cheshirkov de afgelopen jaar veel actiever en effectiever in het benaderen van de vluchtelingenproblematiek. Er zijn, wat de huisvesting en het zorg voor de vluchtelingen betreft, duidelijke verbeteringen in vergelijking met de oorspronkelijke crisis-situatie van 2013.

‘Vrienden van de Vluchtelingen’

Met behulp van de regionale afdelingen van internationale organisaties als UNHCR, *Artsen zonder Grenzen*, *Rode Kruis*, UNICEF en *Caritas* worden regelmatig nieuwe acties ondernomen om de situatie mee te kunnen coördineren en te verbeteren. Dit gebeurt door bijvoorbeeld het werven en trainen van nieuwe vrijwilligers, het inzamelen van voedsel, kleding, kleurpotloden, notitieboekjes en speelgoed, en het regelen van de noodzakelijke medische zorg. Daarnaast zijn er spontane en diverse initiatieven van geëngageerde Bulgaarse burgers. Zo is er het initiatief *Vrienden van de Vluchtelingen*, waar men zich actief bezighoudt met de actuele situatie van de vluchtelingen, het verspreiden van informatie over inzamelacties, het verstrekken van vrijwilli-

gershulp en het alert houden van de burgermaatschappij in het algemeen ten opzichte van de behoefte aan humanitaire betrokkenheid. Er worden regelmatig discussies georganiseerd om de kritieke toestand van de vluchtelingen, en de oorlogsvluchtelingen in het bijzonder, alsook de toekomst van hun integratie in de Bulgaarse maatschappij te belichten en bespreekbaar te maken. Dankzij alle actieve Bulgaarse burgers die aan deze liefdadigheidsacties deelnemen, is een nog grotere vluchtelingencrisis voorkomen.

Negatief ten opzichte van vluchtelingen

Deze maatschappelijke betrokkenheid is één aspect van de sociale reacties. In 2013 was er een merkbare stijging in negatieve gevoelens ten opzichte van de vluchtelingen, een tendens die volgens de waarneming van *UNHCR-Bulgarije* de laatste paar maanden van 2014 niet van toepassing is. Het ging voornamelijk om een negatief beeld dat in vele discussies geschetst werd over de problemen die de vluchtelingen met zich mee zouden brengen, maar ook om een aantal incidenten in Sofia eind vorig jaar. In april dit jaar werden drie Syrische gezinnen met een vluchtelingenstatus weggejaagd uit een dorp in Zuid-Bulgarije. Daar hadden ze via een makelaar een huis gevonden. Er waren geen incidenten, maar de dorpingen zagen vluchtelingen in hun dorp niet zitten en eisten dat ze vertrokken. Naderhand was er een golf van sociale kritiek op de reactie van de bewoners van het dorp. De gezinnen hebben uiteindelijk een huis gevonden in een stadje in dezelfde regio, waar de bewoners toleranter bleken te zijn. Deze vormen van angst en intolerantie werden en worden – volgens de bevindingen van een recente bijeenkomst met hoofdredacteurs, georganiseerd door de Bulgaarse teams van de *Associatie van Europese journalisten (AEJ)* en UNHCR – gestimuleerd door een algemene negatieve beeldvorming, die o.a. gecreëerd is in de media door het kwistig gebruik van generalisaties en beladen etiketten. Voor deze groep vluchtelingen die slachtoffer is geworden van zowel oorlogstrauma's als persoonlijke trauma's, is naast een beter materieel vangnet, begrip en sociale acceptatie een prioriteit.

Orthodoxe kloosters

Een bijzonder initiatief, is de opvang van vluchtelingen in een paar Bulgaarse orthodoxe kloosters. (Dit is te vergelijken met het opvangen van christelijke vluchtelingen uit Syrië in Zuid-oost-Turkije, waar deze welkom zijn in de kloosters

Vluchtelingen uit Syrië

Vele Syriërs vluchten naar de aan Syrië grenzende landen:

Libanon:	1.075.000
Turkije:	750.000
Irak:	225.000
Jordanië:	600.000

Er zijn ook inmiddels Syrische burgers die vanaf het begin van het conflict in Syrië tot eind 2013 in landen van de Europese Unie asiel hebben gezocht:

EU:	80.000
-----	--------

[Bron: UNHCR-Internationaal en UNHCR-Bulgarije]

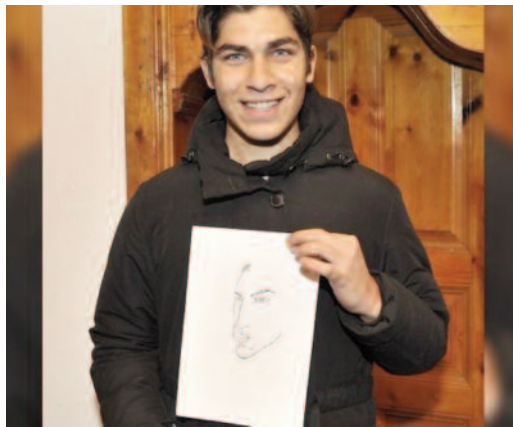
daar.) Eind 2013 werd bekend dat twee kloosters, het Lopušanski-klooster en het Čiprovski-klooster, allebei in de buurt van Vidin in Noordwest-Bulgarije, hun deuren openden voor Syrische asielzoekers.

De twee kloosters zouden 25 asielzoekers kunnen opvangen. Het idee was van de abt van de Lopušanski-klooster, vader Sionii, die volgens een officieel nieuwsbericht van het *Bulgaars Telegrafisch Agentschap (BTA)* van september vorige jaar, een brief stuurde aan het *Staatsagentschap voor Vluchtelingen*. Daarin deed hij het aanbod om vluchtelingen uit Syrië in de twee kloosters te huisvesten met behulp van donaties door lokale ondernemers ten behoeve van extra voedsel en basisbenodigdheden.

Abt Sionii benadrukt dat de kloosters asiel kunnen bieden aan oorlogsvluchtelingen met hun kinderen. Daarbij ziet hij dit initiatief als een werk voor God, aangezien in Syrië, in de woorden van vader Sionii, een groot aantal, "meer dan 30 procent Orthodoxe christenen" woonde. De kloosters hebben de zegen van metropoliet Dometian van Vidin gekregen om een deel van de voorzieningen van de kloosters beschikbaar te stellen voor Syrische oorlogsvluchtelingen in Bulgarije. Vader Sionii is ervan overtuigd, aldus het nieuwsbericht, dat de kloosters hulp en steun moeten verlenen aan alle Syrische burgers en gezinnen, ongeacht hun religie, die gedwongen werden de burgeroorlog te ontvluchten. Hij appelleert verder aan alle andere abten en kloosters in het land hetzelfde te doen en hun christelijke plicht na te komen om deze mensen in nood bij te staan en hen hoop op een nieuw leven te geven. Volgens vader Sionii delen het Bulgaarse en het Syrische volk een gemeenschappelijke geschiedenis en lot; beide hebben vijfhonderd jaar onder de Ottomaanse heerschappij geleefd.²

Yezidi-familie

Eind vorig jaar is het eerste Syrische gezin in de Lopušanski-klooster verwelkomd. De Bulgaarse krant *Monitor*, die van de gastvrijheid van het klooster melding maakt, schrijft dat het om Syriërs uit Aleppo gaat. Ze hebben een paar maanden in de klooster verbleven totdat ze een vluchtelingenstatus verkregen en begin dit jaar naar hun familie in Duitsland vertrokken. Het gezin bestond uit een oma, een opa en de ouders met hun drie kinderen. Een memento van hun verblijf en een gebaar van dankbaarheid is de tekst geschreven op een muur van de klooster

De 20-jarige zoon van de Syrische familie die in het Lopušanski-klooster verbleef. (Foto: Kmeta.BG, van een website van alle gemeentes in Bulgarije)

door de twintigjarige zoon, een dichter en een muzikant. De tekst op deze muur van dankbaarheid luidt in vertaling als volgt:

“Als je in stilte naar het gezicht van de maan kijkt, begrijp je waarom God het geschapen heeft. Als je in bewondering naar het gezicht van de zon kijkt, begrijp je waarom God het geschapen heeft. Als je met een zielsverwant samen een gebed opzegt, begrijp je dat God onder ons is.”

De familie nam deel aan de religieuze feesten en aan de dagelijkse werkzaamheden in het klooster. Volgens een nieuwsbericht van de gemeente waren deze vluchtelingen geen christenen, maar aanhangers van het Zoroastrisme. Vermoedelijk gaat het om Yezidi's, een dualistische sekte die in Syrië aanhangers heeft. Na het uitbreken van de oorlog werden ze vervolgd wegens hun geloof en daardoor moesten ze vluchten, aldus het bericht.

2014

Volgens de gegevens van *UNHCR-Bulgarije* zijn alle vluchtelingen in de afgelopen maanden door het *Staatsagentschap voor Vluchtelingen* geregistreerd, en velen hebben een vluchtelingenstatus of een humanitair status verkregen. Sinds december 2013 zijn er meer dan 5.000 asielzoekers in Bulgarije die een status van bescherming verkregen hebben.

Iglika Vassileva

Dr Iglika Vassileva is oriëntaliste en theologe, afkomstig uit Bulgarije en woonachtig in Nederland.

² Sinds april dit jaar is vader Sionii de abt van de Troyan-klooster in Bulgarije.

Storm

| 'Jezus op het meer', hedendaagse icoon van de hand van Geert Hüsstege. (Foto: Hüsstege Iconen)

Mk 4: 35 Aan het eind van die dag, toen het avond was geworden, zei hij tegen hen: 'Laten we het meer oversteken.' 36 Ze stuurden de menigte weg en namen hem mee in de boot waarin hij al zat, en voeren samen met de andere boten het meer op. 37 Er stak een hevige storm op en de golven beukten tegen de boot, zodat die vol water kwam te staan. 38 Maar hij lag achter in de boot op een kussen te slapen. Ze maakten hem wakker en zeiden: 'Meester, kan het u niet schelen dat we vergaan?' 39 Toen hij wakker geworden was, sprak hij de wind bestraffend toe en zei tegen het meer: 'Zwijg! Wees stil!' De wind ging liggen en het meer kwam helemaal tot rust. 40 Hij zei tegen hen: 'Waarom hebben jullie zo weinig moed? Geloven jullie nog steeds niet?' 41 Ze werden bevangen door grote schrik en zeiden tegen elkaar: 'Wie is hij toch, dat zelfs de wind en het meer hem gehoorzamen?' (NBV)

Mt 14: 23 Toen hij hen weggestuurd had, ging hij de berg op om er in afzondering te bidden. De nacht viel, en hij was daar helemaal alleen. 24 De boot was intussen al vele stadiën van de vaste wal verwijderd en werd, als gevolg van de tegenwind, door de golven geteisterd. 25 Tegen het einde van de nacht kwam hij naar hen toe, lopend over het meer. 26 Toen de leerlingen hem op het meer zagen lopen, raakten ze in paniek. Ze riepen: 'Een spook!' en schreeuwden het uit van angst. 27 Meteen sprak Jezus hen aan: 'Blijf kalm! Ik ben het, wees niet bang!' 28 Petrus antwoordde: 'Heer, als u het bent, zeg me dan dat ik over het water naar u toe moet komen.' 29 Hij zei: 'Kom!' Petrus stapte uit de boot en liep over het water naar Jezus toe. 30 Maar toen hij voelde hoe sterk de wind was, werd hij bang. Hij begon te zinken en schreeuwde het uit: 'Heer, red me!' 31 Meteen strekte Jezus zijn hand uit, hij greep hem vast en zei: 'Kleingelovige, waarom heb je getwijfeld?' 32 Toen ze in de boot stapten, ging de wind liggen. 33 In de boot bogen de anderen zich voor hem neer en zeiden: 'U bent werkelijk Gods Zoon!' (NBV)

Het Nieuwe Testament heeft twee versies, twee 'varianten', van de Storm op het Meer. De eerste is waar Jezus over het water naar de boot toe loopt en de hevige wind doet liggen (Mt 14: 22-23; Mk 6: 45-52; Joh 6: 16-21). De tweede is waar Hij al in de boot is, rustig slaapt en wakker geworden door het geschreeuw van de leerlingen de storm tot rust maant (Mt 8: 23-27; Mk 4: 35-41; Lk 8: 22-25). Frappant is dat zowel Markus (het oudste evangelie) als Matteüs (die Markus hierbij volgt) beide van elkaar verschillende verhalen kent. Eigenlijk is er een derde versie, dat is namelijk Mt 14: 23-33, waar de evangelist Matteüs als enige vertelt dat Petrus ook over het water naar Jezus toe wil lopen (zie icoon).

De verhalen over de Storm op het Meer hebben vele lagen, vol betekenis en symboliek – te veel om hier op te noemen. Maar dat Jezus de storm bedaart, herinnert ons elk geval aan het begin van de Bijbel: in het eerste boek, in Gen 1, scheidt de Eeuwige orde in de chaos, die met name door het water wordt vertegenwoordigd. En dat Jezus al wandelend over water het meer van Galilea oversteekt, roept reminiscenties op aan het tweede bijbelboek, Exodus, waar Israël bij de Uittocht uit Egypte door de hand Gods de Rietzee ('Rode Zee') doortrekt. Jezus wordt in deze verhalen helemaal aan de kant van deze scheppende en bevrijdende God geplaatst. Maar in feite wordt Petrus – en worden wij – uitgenodigd zelf die weg van bevrijding te gaan, maar blijkt hoe moeilijk dat is. De weg naar bevrijding wordt door God gedragen.

De kerkvaders hebben in het bootje ook de christelijke geloofsgemeenschap willen zien, 'het scheepken der Kerk'. In die kerkvaderlijke zin heeft ook de Syrische liturgische traditie de Storm op het Meer geïnterpreteerd. We plaatsen uit deze traditie, meer in het bijzonder van de Maronietische Kerk, hieronder enkele gebeden uit de wake van de monniken, het nachtofficie. Tenslotte vond de Storm op het Meer volgens een van de versies 's nachts plaats. Het zijn gebeden die ook u misschien, bijvoorbeeld bij doorwaakte of slapeloze nacht, kunnen inspireren ze te bidden.

*Om middernacht stond onze Heer aan de oever van het meer
en bracht de golven tot bedaren.*

*Toen zijn leerlingen dit zagen,
maakten verwarring en schrik zich van hen meester.*

De één zei: 'Een spóók!', de ander: 'De boot, hij slaat om!'.

*Petrus, die aan het hoofd van de leerlingen stond,
nam het woord en zei:*

*'Als U mijn Heer bent en mijn God,
beveel mij dan om over de golven naar U toe te komen,
zodat ik kan uitroepen:*

«Eer aan U, Heer, alleluia, alleluia.»'

'Moge de Messias Zijn rechterhand uitstrekken naar de heilige Kerk, zoals Hij dat deed naar Petrus te midden van de golven.'
(Maronietisch nachtgebed)

*In de nacht heeft onze Heer gewandeld
over het water van het meer.
Zijn leerlingen zagen het en riepen uit:
'Heer, help ons!'.
In de nacht roepen ook wij tot U:
'Goede Heer, kom ons helpen en red ons
van rampspoed!'*

*O Kracht, die Uzelf betoond hebt bij David
tegen Goliath,
kom ons te hulp.*

*De Messias verscheen in de vierde nacht-
wake aan Zijn leerlingen,
Hij sprak de golven dreigend toe en
maakte dat de stormen gingen liggen.
De wind werd tot bedaren gebracht,
en de leerlingen verheugden zich daar-
over.*

*Moge de Messias Zijn rechterhand uit-
strekken naar de heilige Kerk,
zoals Hij dat deed naar Petrus te midden
van de golven,
opdat Hij de onenigheden uit de Kerk
mag verwijderen,
en zij Zijn godheid lof en eer kan toezin-
gen, alleluia, alleluia.*

*Ik stond verbijsterd toen ik mediteerde over het lieflijke bootje van de leerlingen.
Het werd heen en weer geslingerd op de golven, maar bleef geloven.*

*De leerlingen raakten in verwarring, ze rilden van angst
toen ze hun Meester in de boot zagen slapen.*

*Petrus, het hoofd van de leerlingen, ging naar Hem toe en zei:
'Opstaan, Rabbi! Opstaan, Rabbi! Help ons!*

Kijk toch eens hoe wij vergaan, ons bootje dreigt in de golven te zinken, alleluia, alleluia.'

*De wereld is een oceaan waar de golven van ongerechtigheid en goddeloosheid
aanrollen en breken.*

Kom, laten we bidden en smeken:

*'Heer, Heer, kom ons te hulp zoals U met de leerlingen deed,
want, kijk, onze boot staat op het punt te zinken.'*

*Laten wij geloven in Jezus, de stuurman van de vrede,
opdat Hij de gevaarvolle stormen van ons doet wijken
en in Zijn zachtmoedigheid de stuurman moge zijn
die ons bootje veilig terug zal brengen in de haven van volmaakte rust, alleluia, alleluia.*

(Uit: Maronietische nachtgebed van de zaterdag en de zondag)

Eerbiedig omgaan met de schepping

Patriarch Bartholomeos I in Utrecht

Patriarch Bartholomeos en aartsbisschop Joris Vercammen aan het eind van de plechtige versoers, net voor de gezamenlijke slotzegen. (Foto: R. Scheltinga)

Op donderdag 24 april hield de patriarch van Constantinopel, Bartholomeos I, de zogeheten Quasimodo-lezing in de St. Gertrudiskathedraal van de Oud-katholieke Kerk te Utrecht. Daaraan voorafgaand was er een pontificale Vespers onder leiding van aartsbisschop Joris Vercammen. In de viering en later bij de lezing was er een grote vertegenwoordiging van de Oosters-orthodoxe, Oriëntaals-orthodoxe en Anglicaanse Kerken aanwezig, die in Nederland samenwerken met de oud-katholieken voor de oecumene. Ook de rooms-katholieke kardinaal Wim Eijk en bisschop Gerard de Korte en de secretaris van de Raad van Kerken, ds. Klaas van der Kamp, waren erbij. Na de lezing van de patriarch gaven oud-premier Jan Peter Balkenende en Erik Kemink van groen gas-bedrijf CNG Net, een dochteronderneming van Ballast-Nedam die zich richt op duurzame mobiliteit, een positieve reflectie.

De wereld is geschapen door een liefheb-bende God, aldus de patriarch. Heel de natuur toont de grootheid van God, de natuur hier op aarde, maar ook de sterrenstelsels vormen een unieke samenhang, waarbij het kleinste onderdeel afhankelijk is van al het andere en in alles een buitengewone harmonie laat zien. Deze schoonheid is als een concert,

waarvoor je opmerkzaam moet zijn, en volgens de H. Maximus de Belijder is hier sprake van een 'kosmische liturgie'.

Heiligheid van de schepping

Als de aarde heilig is, dan is onze relatie ermee sacramenteel. Ze is een open boek, want ze laat overal sporen van God zien. We hebben de

opdracht de aarde te dienen en te bewaren. Maar 'de zonde van Adam' is de menselijke weigering de wereld als een geschenk van God te zien die ons verbindt met de rest van de schepping. De orthodoxe theologie legt veel nadruk op de transfiguratie, vooral bij het feest van de Verheerlijking van Jezus op de berg op 6 augustus en bij het feest van Epifanie op 6 januari. Deze feesten brengen de uiteindelijke bestemming van de schepping aan het licht als de verrijzenis en het herstel van alle dingen in de toekomstige tijd. De natuurlijke schepping is onafscheidelijk verbonden met de identiteit en de bestemming van heel de mensheid. We laten allemaal een ecologische voetafdruk achter. Die voetafdruk wordt echter zo zwaar dat het de draagkracht van de aarde te boven gaat en het zijn met name de armsten die hiervan het meest te lijden hebben. De milieuproblematiek is hierdoor onlosmakelijk verbonden met het armoedevraagstuk.

Werk van het patriarchaat

Het Oecumenisch Patriarchaat van Constantinopel heeft al onder patriarch Demetrios (1972-1991) sinds 1989 de eerste september, het begin van het orthodoxe kerkelijk jaar, bestemd als de dag van de bescherming en het behoud van de natuurlijke leefomgeving. Het werk hiervoor is de laatste 25 jaar voortgezet met onder meer de oprichting van een Religieus en Wetenschappelijk Comité voor de Leefomgeving, en met interdisciplinaire en interreligieuze symposia en conferenties op het eiland Halki in Turkije. Steeds meer komt hierbij de nadruk te liggen op de noodzaak van een radicale verandering in ethische opvattingen en van een nieuw spiritueel ethos.

Orthodoxe spiritualiteit: eucharistisch en ascetisch ethos

De patriarch zei in de lezing: "Ecologische problemen zijn wereldwijd. Vervuiling van het milieu is niet beperkt binnen nationale grenzen, want de gevolgen treffen alle levende wezens. Het betreft niet alleen deze generatie, maar ook de komende. Onze planeet heeft een groot gemeenschappelijk belang en de aantasting van de natuur in een bepaald deel van de wereld heeft onvoorziene effecten op de rest van de planeet. Onze kerk begeleidt de initiatieven en erkent de bijdrage van hedendaagse ecologische bewegingen voor de bescherming van de schepping." En vervolgens: "Orthodoxe theologie gelooft dat het rentmeesterschap van de scep-

ping gekenmerkt is door een diep besef van rechtvaardigheid en van matigheid. Ze onderstreept dat menselijke wezens allereerst dank verschuldigd zijn aan God voor de gave van de schepping en sober moeten omgaan met de bronnen van de schepping. Kort gezegd, het beschrijft menselijke wezens als 'eucharistisch' en 'ascetisch'. Dit betekent dat het geheel van de materiële schepping beschouwd en beschermd moet worden door de ogen van de liturgie. Iedere gelovige is geroepen om het leven te vieren op een manier die de woorden van de Goddelijke Liturgie weerspiegelen: "Het Uwe uit het Uwe bieden wij U aan, in alles en voor alles." (vert. P.Br.)

Eucharistisch

Het woord *eucharistie* betekent 'dankbaarheid' en wordt verstaan als de diepere betekenis van de liturgie. Hiermee "herinnert de Orthodoxe Kerk er ons aan dat de geschapen wereld niet simpel ons bezit is, maar eerder een gave van verwondering en schoonheid. Daarom is het geëigende antwoord op dit geschenk het te ontvangen en te omarmen met dankbaarheid. Het misbruik van dit geschenk wordt gezien als het gevolg van egoïsme en hebzucht. Het eucharistisch taalgebruik is het tegendeel van het consumptief gebruik van de wereld. Consumeren betekent letterlijk uitgeven, uitputten. In de opvatting van het consumeren zijn goederen louter objecten. Zij dragen geen bijzondere heiligheid in zich en hebben geen enkele relatie tot de Schepper en instandhouder van alles. Met het doorsnijden van de afhankelijkheid van de dingen van God, verliezen we ook de betekenis van de 'ander' als onze naaste, die dan ook ervaren wordt als een rivaal, omdat hij of zij dezelfde dingen nastreeft. Daarmee gaat de betekenis van gemeenschap (*koinonia*) verloren en keren we terug tot de oorlog van allen tegen allen (*bellum omnium contra omnes*)."

De patriarch stelt dan tegenover het woord *consumment* het woord *communicant* en tegenover het consumentisme het eucharistische ethos. "Een eucharistisch gezind persoon begrijpt dat God de wereld geschapen heeft, niet om te verdwijnen maar om getransformeerd te worden. Hij schiep geen menselijke wezens om bezitters of exploitanten van de schepping te worden, maar eerder priesters van de schepping, die alle goederen 'eucharistisch' gebruiken, niet door de schepping te verwoesten maar om haar nog mooier te maken. Hij of zij bezit geen dingen, maar deelt erin, ondertussen levend in gemeenschap met anderen, als deelnemers aan een

1 Patriarch Bartholomeos voert het woord.

gemeenschappelijk leven. Dankbaarheid is dus een onderscheiden en bepaald kenmerk van menselijke wezens: in staat tot dankbaarheid en toegerust met de mogelijkheid om God te zegenen voor de gave van zijn schepping. Zonder zulk een dankbaarheid zijn we geen echte mensen.”

Ascetisch

“Het woord ‘ascetisch’ komt van het Griekse werkwoord *askeo*, dat de tucht van een leven in eenvoud impliceert. Daarom is het ascetische ethos van de Orthodoxe Kerk een eis voor alle gelovigen en niet alleen voor monniken. Het stelt ons in staat te erkennen dat Gods gaven zijn bedoeld om in onze behoeften te voorzien als deze eerlijk verdeeld worden tussen alle mensen. Maar het zijn geen gaven om te misbruiken en te verwoesten simpel omdat we de wens hebben te consumeren en de mogelijkheid hebben ervoor te betalen. Het ascetische ethos is de strijd voor zelfbeheersing en inperking, waarbij we niet langer van alles willen consumeren, maar in plaats daarvan een gevoel voor matigheid en onthouding tegenover bepaalde zaken ontwikkelen. Deze bescherming en zelfbeperking, alsook het delen zijn uitdrukkingen van liefde voor heel de mensheid en voor heel de schepping.”

Ecologie en Economie

De patriarch verbindt dan de ecologie met de economie, en met name de zorg voor hen die gebrek aan het meest noodzakelijke lijden. “De termen ecologie en economie hebben dezelfde etymologische wortels. Hun gezamenlijk prefix ‘eco’ komt van het Griekse woord *oikos*, wat huis

of woonplaats betekent. Het is ongelukkig en zelfzuchtig dat we de toepassingen van dit woord hebben beperkt tot onszelf, alsof we de enige bewoners van deze wereld zijn. In feite kan geen enkel economisch systeem – of het technisch of sociaal ontwikkeld is of niet – de instorting van het milieu overleven die het draagt. Deze planeet is inderdaad ons huis, maar het is het huis van iedereen, zoals het ook het huis is van ieder dierlijk schepsel, van elk leven dat door God geschapen is. Het is arrogant om te veronderstellen dat wij als mensen de enige bewoners van deze wereld zijn of om te denken dat enkel de huidige generatie deze aarde bewoont. Hoe zijn we erop voorbereid om, bij onze inspanningen om het milieu te beschermen, onze hebzuchtige leefstijl op te offeren? Wanneer leren we te zeggen: ‘genoeg’? Wanneer leren we dat op een juiste manier omgaan met alle mensen, inclusief de armen, meer is dan welwillende liefdadigheid? Richten we ons doel direct op wat de wereld nodig heeft? We kunnen brood geven aan de hongerenden, – we kunnen ons hier inderdaad goed bij voelen – maar wanneer gaan we hard werken aan een wereld zonder honger? Meer nog, streven we er naar een zo licht mogelijke voetafdruk te maken omwille van de volgende generaties? Er zijn vandaag geen excuses meer voor het gebrek aan betrokkenheid. We hebben een overvloed aan gedetailleerde informatie; de statistieken zijn beschikbaar en alarmerend. We moeten kiezen voor werkelijke zorg. Anders is onze zorg maar schijn en worden we echte agressors, die onze eigen voorrechten en de rechten van anderen verraden”.

Alleen door een gezamenlijke inspanning van religieuze leiders, wetenschappers, politici en het bedrijfsleven kan het tij nog worden gekeerd.

Het publiek in de volle kerk bleek de lezing van de patriarch zeer te waarderen. Een katholiek theoloog merkte tegenover mij op dat er in de westerse theologische traditie helaas te veel onderscheid is gemaakt tussen ‘natuur’ en ‘bovennatuur’, waardoor de heiligheid van de schepping minder nadruk kreeg. Het is dan ook goed dat deze beleving van de heiligheid van de schepping door de heilige Franciscus in onze tijd in de westerse kerk een groeiende instemming krijgt. We zien ook verwachtingsvol uit naar de encycliek die de paus met dezelfde naam over de zorg voor het milieu spoedig zal laten verschijnen.

Paul Brenninkmeijer

Rilke in Rusland

De Duitstalige lyrische dichter Rainer Maria Rilke (1875-1926) maakte, voor hij beroemd werd, twee reizen naar Rusland. Wat waren zijn indrukken, en wat betekende dit Rusland voor hem?

De jonge, nog bijna onbekende dichter Rilke ontmoette in 1897 de ruim veertien jaar oudere Lou Andreas-Salomé (1861-1937). Deze had al een reeks publicaties op haar naam staan, over de meest uiteenlopende onderwerpen, en was vooral bekend door haar stormachtige vriendschap met Nietzsche, over wie ze ook had geschreven.

Lou Andreas-Salomé was van Duits-Russische afkomst, geboren in Petersburg, dochter van een Russische generaal. Natuurlijk had zij ook haar bespiegelingen over haar geboorteland, een wat mystieke kijk op een volk dat nog dicht bij God stond, met een diep vertrouwen in de Voorzienigheid. Ze was daar niet meer zo mee bezig, tot ze de jonge Rilke ontmoette, waardoor het contact met de Russische *Heimat* weer wat dichterbij kwam. Na de eerste dweperige brieven van de jongeman ontstond een gepassioneerde liefde; ze waren al man en vrouw vóór ze vrienden werden, aldus Rilke.

De eerste reis

In 1899 ondernamen ze met zijn drieën een reis naar Rusland: het verliefde paar, en de man van Lou, professor Andreas, een oriëntalist, ook weer veertien jaar ouder dan zijn vrouw, met wie het huwelijk nooit geconsumeerd werd. Hoe hij zich bij deze reis voelde, bleef altijd wat duister.

Op 27 april kwam het gezelschap aan in Moskou, waar het net Witte Donderdag was. Vanwege de H. Week en het komende Pasen lag het hele openbare leven er stil. Zo waren de eerste indrukken bij Rilke die van een land waar de religie in het middelpunt stond. "Dat is Moskou, dat is Rusland!" Overal kloosters, torens en koepels. En het Kremlin.

Ze maakten kennis met Leonid Pasternak, de schilder en vader van Boris Pasternak, die toen een jaar of tien was. De schilder, die de dochter van Lev Tolstoj tekenles gaf, introduceerde hen

↑ Rilke.

bij de beroemde schrijver. Waarschijnlijk had het gesprek voornamelijk plaats tussen het echtpaar Andreas en de schrijver – bij de tweede ontmoeting, een jaar later, zou Tolstoj zich Rilke niet herinneren. Hun plan om een orthodoxe Paasdienst bij te wonen, werd door Tolstoj scherp afgekeurd. Hij vond niet dat de buitenlanders de bijgelovige praktijken van zijn volk ook nog met een kerkbezoek moesten ondersteunen. In 1901 zou hij door de Orthodoxe Kerk worden geëxcommuniceerd, vanwege zijn roman *Opstanding*, waarin hij de Paasliturgie belachelijk maakte.

Maar ze gingen toch, naar een dienst in het Kremlin, die op Rilke een overweldigende indruk maakte. Hij voelde zich deel van de menigte, van het opeengepakte volk, met het klokgelui, de wierook, de pracht, in een kerk als in het hemelse Jeruzalem, waar de Paasgroet

steeds weer werd uitgewisseld. “Ieder woord een gebed.” “Elke gedachte - liefde.”

Musea en bibliotheken konden ze niet bezoeken, omdat alles vanwege de feestdagen gesloten was. Ze gingen naar Petersburg, waar de Poesjkinfeesten werden voorbereid. In Rusland, memoreerde Lou Salomé, wordt de dichter op handen gedragen, hij staat dicht bij het volk, is als het ware een volksoepvoeder - en wordt dan ook door de censuur in de gaten gehouden. Ze verbleven zes weken in Petersburg, en gingen toen terug naar Duitsland.

Studie

Terug in Duitsland stortte Rilke zich op de Ruslandstudie. Alles wilde hij weten. De klassieken, Dostojevskij, Tolstoj en Tsjechov en dichters als Poesjkin en Lermontov, kon hij al snel in het Russisch lezen. Hij kon eerder vertalen dan de taal spreken, werd gezegd, en hij publiceerde vertalingen van het dichtwerk. Hij probeerde zelfs nog het middeleeuwse Igorlied te vertalen. Hij had zich de taal wonderbaarlijk snel eigen gemaakt. Misschien speelde de omstandigheid dat hij in Praag was geboren en opgegroeid een rol. In Praag leefden de Duits- en Tsjechisch-talige gemeenschappen strikt gescheiden.

Volgens de familieoverleveringen kende Rilkes moeder bijna geen woord Tsjechisch, en verbood zij haar kinderen die taal te gebruiken. Maar we weten ook dat Rilke zich interesseerde voor de Tsjechische literatuur, dat hij er kennis van nam en regelmatig sprak met de auteurs.

Volgens getuigen sprak hij vlot Tsjechisch, maar nooit zonder fouten. En dat was ook het geval met zijn Russisch.

Thuis had hij een Russisch hoekje ingericht, hij liep er rond in een Russisch hemd, en was vast van plan een Russische dichter te worden.

Maar hij las niet alles over Rusland. De romantische dichters, de klassieken, de oude gebruiken, de folklore, daar wilde hij alles van weten. Maar in de tijd van zijn bezoeken en in de decennia erna, nog tijdens zijn leven, kwam er in Rusland ook wel een andere literatuur tot ontwikkeling, maar die had zijn aandacht niet. Hij kwam het land in met een bepaald beeld ervan, en zocht de cultuur die daarbij paste.

De tweede reis

In 1900 ging hij voor de tweede keer naar Rusland, deze keer alleen met Lou Salomé. Ze begonnen weer in Moskou, kwamen ook in Zagorsk, en reisden daarna voornamelijk in

Zuid-Rusland. Naar Kiev, Dnjepr-afwaarts naar Poltava, via Charkov naar Saratov aan de Wolga. Dan een reis over de Wolga naar Jaroslavl, en half juli weer terug naar Moskou.

Het is vooral het prerevolutionaire Rusland dat uit Rilkes aantekeningen naar voren komt. Hij bezoekt de musea en kathedralen, waar hij steeds door directeuren en priesters wordt ontvangen. Hij ontmoette schilders. Hij kwam langs bij de boerendichter Drosjin, nu volledig onbekend, die gedichten maakte zoals bij ons bepaalde auteurs streekromans schrijven. Rilke was verrukt van de volksziel die uit het werk sprak. Russische critici van die tijd keken er minder van op; van dat soort dichters had je er nogal wat.

Op weg naar Kiev lieten de reisgenoten de trein stoppen bij Toela, om een bezoek te brengen aan Tolstoj, op zijn landgoed Jasnaja Poljana. Zowel Rilke als Lou Salomé schreef in hoogdravende bewoordingen over dit bezoek, maar waarschijnlijk was het meer een anticlimax. Alles wijst erop dat het bezoek eigenlijk onaangekondigd was. Tolstoj had juist ruzie met zijn vrouw Sofja, er werd geschreeuwd, met deuren geslagen, gehuild en getroost. De zoon van Tolstoj gaf ze eerst een rondleiding op het landgoed, en

| Lou Salomé.

Tekening van Rilke door Leonid Pasternak, vader van de beroemde Russische auteur Boris Pasternak.

daarna hebben ze met de graaf gewandeld en met hem gesproken.

Het is niet zeker of de dichter en de romanschrijver elkaar veel te vertellen hadden. Tolstoj had juist alles wat naar poëzie zweemde, en eigenlijk de hele kunst in de ban gedaan, en hij begreep de Russische mens, met zijn dronkenschap en bijgeloof, mogelijk beter dan de dweepzieke dichter. Maar voor Rilke was de gebeurtenis van de ontmoeting, het feit dát hij de bejaarde, zo echt Russische schrijver had ontmoet, belangrijker dan wat ze uitwisselden. Ten opzichte van de patriarchale figuur voelde hij zich als een zoon; hij liet doorschemeren dat er misschien verschillen van inzicht waren, maar dat ze het op een dieper vlak eens waren.

Verder was de tocht rijk aan indrukken. Ze bezochten Kiev, dat wil zeggen het Kiev dat als de bakermat gold van het Russische christendom; dus ging hij naar de kathedraal, en liep met een kaars in de hand tussen de pelgrims door het Holenklooster. Ze gingen over de Dnjepr en voeren vijf dagen over de Wolga. Hij onderging de uitgestrektheid van het land. Aan het eind verbleef hij in boerenhutten, deelde in de karige maaltijden van de boeren en sliep op de grond. De verhouding tussen de geliefden was intussen wat bekoeld. Terug in Petersburg vertrok Lou al snel naar Duitsland. Rilke bleef nog in de stad en

hield zich voornamelijk bezig met het verzamelen van gegevens over Russische schilders, van wie Ivanov, Repin en Vrubel' voor ons de bekendsten zijn.

Een ander Rusland, een andere Rilke

Hoewel de affaire tussen Rilke en Lou Salomé voorbij was, bleven ze elkaar tot het einde toe schrijven. Lou Salomé ontwikkelde zich verder tot psychoanalytica, onder leiding van Freud. De meester constateerde dat Lou voor de jonge Rilke vooral een moederfiguur was geweest. In haar brieven aan Rilke raadde ze de dichter af ooit te trouwen, waar ze later groot gelijk in kreeg.

We zagen al dat Rilke een bepaald beeld van Rusland koesterde. Er was in dat land wel meer aan de hand dan waar hij over schreef, maar daar nam hij geen kennis van. Temeer vreemd, omdat hij eerder al blijk had gegeven van journalistieke kwaliteiten. Hij hield niet zo van Kiev, in die tijd een verregaand verwesterde stad, met elektrische trams, brede straten en grote winkels. Dat vond hij allemaal "Poolse invloeden", en hij zocht liever de kerken op. In een boerenhut zag hij vooral de vrome eenvoud, en niet de doffe ellende van het volk dat er woonde. En na zijn reizen ging de geschiedenis door. De Russische Revolutie zag hij vooral als het begin van de vrede. Op de partijen had hij een wat mythische kijk: er waren de kortzichtigen, vooral uit op winst, en de menselijke partij, die uit was op verandering. Rusland beleefde een duistere periode, maar zou zich hernemen, zoals vroeger na de tijd van het Tataarse Juk.

Rilke in Rusland... Het is gemakkelijk er pedante opmerkingen over te maken, zeker met kennis achteraf. Maar in feite ontwikkelde zich in die tijd zijn lyrisch vermogen. Directe Russische invloeden zien we alleen in zijn vroege werk, in het *Stunden-Buch*. Maar een jaar of zeven later al verschenen zijn *Neue Gedichten*, een belevens in de wereldliteratuur. Wat ook geldt voor de *Duineser Elegien* en *Die Sonette an Orpheus* in de jaren twintig. In Nederland allemaal voorbeeldig uitgegeven in tweetalige edities.

Rusland is aanwezig in de gedichten die hij tijdens de reizen maakte. Ook al verdwijnt daarna Rusland uit het werk, de thematiek van het vroege werk blijft, en wordt verder ontwikkeld. Rilke heeft gereisd en gedweept, en intussen rijpte iets groots.

Dolf Bruinsma

De Thomaschristenen van India

Jaap van Slageren over Kerala's oosterse christenen

In 2009 maakten twee Nederlandse theologen, ds Jaap van Slageren en Roman Gruijters, in India nader kennis met christelijke geloofsgemeenschappen die de vrucht waren van de allereerste geloofszending daar. Jaap van Slageren schreef er een boek over, 'De thomaschristenen van India'. Roman Gruijters presenteert het hier.

Bijna vijf jaar geleden vertrok ik met Jaap van Slageren naar een zendingsconferentie in het Indiase Bangalore. Beiden deelden we echter ook een bijzondere interesse in de oude Joodse gemeenschap in de deelstaat Kerala en de lange geschiedenis, aanwezigheid en traditie van de thomaschristenen in datzelfde gebied. We besloten om vóór onze conferentie een studiereis te maken door Kerala. Deze groene deelstaat bezat een schat aan oude kerkgebouwen, synagogen en andere stille getuigen van de lange aanwezigheid van Joden en christenen. Traditiegetrouw geloven deze laatsten dat hun kerk door de apostel Thomas gesticht is.

Hoewel dit door de meeste wetenschappers betwijfeld wordt, is het wel zeker dat het christendom in India oudere wortels heeft dan in onze contreien. In ieder geval kan, zoals ook Van Slageren aantoot, met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid worden aangevoerd dat er in de tweede en derde eeuw al sprake was van een christelijke gemeenschap in India. De *Handelingen van Thomas*, die gaan over de Indiareis van de apostel, stammen uit de derde eeuw. En ook de bekeerde Alexandrijnse filosoof, en leraar van Origenes, Pantaeus zou tijdens een reis naar India in 189 n. Chr. thomaschristenen hebben ontmoet.

Joodse en christelijke ontstaansverhalen gelijkend

Ik kan me nog goed de discussies tijdens onze studiereis herinneren over de waarschijnlijkheid of onwaarschijnlijkheid dat de apostel Thomas in het jaar 52 daadwerkelijk met een boot zou zijn geland bij de kust van Malabar,

Perzisch kruis. Hier het zogeheten 'St Thomas Mount Cross' te Chennai in Tamil Nadu, een westelijker gelegen buurstaat van Kerala. Dit kruis, waarvan de ouderdom wordt geschat op de 6e-7e eeuw en dat als het oudste kruis van het land wordt beschouwd, geeft aan dat het oosters christendom van India in de geschiedenis verder reikte dan de kust van Malabar in het huidige Kerala

het huidige Kerala. Een verhaal dat overigens verdacht veel lijkt op de legende die de Joden elkaar vertellen over de oorsprong van hun aanwezigheid in Kerala. Zij vertellen elkaar namelijk dat er tijdens een handelsmissie, die plaatshad in de tijd dat de legendarische koning Salomo over Israël heerste, schipbreuk werd geleden voor de kust van India en dat de schipbreukelingen een veilig heenkomen vonden bij de hindoeïstische Indiërs. Natuurlijk kunnen deze verhalen als legendes of ontstaansmythes worden afgedaan, maar dat is wel erg gemakkelijk.

Pakistan

Zelf was ik overigens gecharmeerd door het idee dat Thomas eventueel via land het noordwesten van India, het huidige Pakistan, zou hebben kunnen bereikt. In de *Handelingen van Thomas* worden namelijk de namen vermeld van vorsten die over het noorden van India

heersten in de eerste eeuw. Zo wordt in de *Handelingen van Thomas* de naam van koning *Gondophanes* genoemd, een vorst die in de tweede helft van de eerste eeuw een koninkrijkje bestuurde vanuit de historische stad Taxila. Tegenwoordig is dat een archeologische, tot ruïnes vervallen vindplaats nabij de Pakistaanse hoofdstad Islamabad. Het is ook op deze plek dat er munten werden gevonden met de naam van deze vorst, die eerder werd afgedaan als een mythisch figuur uit de *Handelingen van Thomas*.

Historisch onwaar?

Door het ontbreken van historische bronnen vanwege de tragische vernietiging van hun erfgoed door de Portugezen, weten we nauwelijks iets over de geschiedenis, liturgie, gebruiken en rituelen van de thomaschristenen van voor de 16^e eeuw. Ook is er nauwelijks sprake van gedegen archeologisch onderzoek. Hierdoor worden de meeste historische claims van de thomaschristenen beschouwd als mythes, verzinsels of een toe-eigening van de ontstaansgeschiedenis van andere geloofsgemeenschappen.

Hoewel het boek de *Handelingen van Thomas* soms historisch discutabel is en bepaalde passages elkaar tegenspreken, heeft de ontdekking van de munten uit de eerste eeuw met afbeeldingen van vorsten die ook worden genoemd in de *Handelingen*, aangetoond dat dit oudste document van de thomaschristenen en hun andere verhalen over de oorsprong van hun Kerk niet zomaar kunnen worden afgedaan als historisch onwaar.

Serius nemen

De grootste verdienste van de studie van Jaap van Slageren vind ik dan ook het feit dat hij de overleveringen, verhalen en traditionele vertelling van de ontstaansgeschiedenis serieus neemt, ondanks het feit dat de meeste academici menen dat de historische bronnen onbetrouwbaar en niet verifieerbaar zijn. Hij gaat daarbij in tegen de dominante opvatting dat de vroegste Indiase kerken zijn ontstaan vanuit (later dan de apostel Thomas plaatsgevonden) Syrische zendingsreizen.

Natuurlijk weet Van Slageren zelf ook wel dat het onmogelijk is om historisch aan te tonen dat de apostel Thomas daadwerkelijk in India is geweest en aan het begin staat van het christendom in Kerala. De auteur probeert volgens mij dan ook niet aan te tonen dat de reis van de apostel Thomas historisch feitelijk waar is,

maar hij wil aannemelijk maken dat het wel mogelijk geweest zou kunnen zijn. Het cynisme van moderne critici verwerpt hij door er op te wijzen dat er in de Klassieke Oudheid een levendige handel bestond tussen Oost en West. Er zijn zelfs Romeinse munten gevonden nabij Cochin, een stad in Kerala; munten waarmee de 'peperdure' zwarte peper werd betaald en ook andere specerijen en luxe goederen die werden vervoerd naar de rijke bruisende steden van de Grieks-Romeinse wereld. Alleen al het feit dat de zilveren sestertiën als 'geldig' betaalmiddel werden geaccepteerd in de zuidelijke punt van India, toont de omvang aan van de internationale handel en betrekkingen in die tijd. Daarmee is de bereikbaarheid van deze verre oorden voor handelaren en reizigers uit de Romeinse wereld bewezen. Wanneer we bovendien in ogenschouw nemen dat Joodse handelaren zich rondom het huidige Cochin hadden gevestigd en het volk Israël sinds de Babylonische ballingschap zich op cultureel, religieus en economisch vlak veel meer oriënteerde op de Oriënt dan op het westen, dan wordt het opeens veel minder ondenkbaar dat Toma, zoals Thomas daadwerkelijk heette, zijn geloofsgenoten wilde opzoeken om ook hun deelgenoot te maken van de Goede Boodschap.

Bronnenmateriaal

Jaap van Slageren geeft blijk van een enorme bronnen- en literatuurkennis. Aan dit boek is grondig en gedegen onderzoek en studie voorafgegaan. Bij het door hem verzamelde materiaal gaat het niet alleen om historische bronnen, zoals de getuigenissen van de kerkvaders over Thomas, noch alleen om wetenschappelijke studies die handelen over de aanwezigheid van de apostel Thomas in India en de vroege geschiedenis van de thomaschristenen. Van Slageren beschrijft immers ook de geschiedenis van de thomaschristenen en hun kerk tijdens en na de Portugese bezetting.

Hollanders in Kerala

Daarbij is vooral de 'Hollandse periode' van belang. De VOC, die met behulp van de Indiase bevolking de Portugezen verdreef, had er geen belang bij om de Indiërs te bekeren. Net als bij de Romeinen, de Grieken en de Arabieren ging het hen om de zwarte peper en andere specerijen. Vele thomaschristenen keerden de Latijnse ritus de rug toe en probeerden hun eigen liturgie en traditie weer opnieuw uit te vinden. Dit was nog geen gemakkelijke opgave omdat veel geschriften verloren waren gegaan, alsook hun

kerkgebouwen.

Van Slageren beschrijft in zijn boek ook uitgebreid de daaropvolgende Engelse periode en de verschillende christelijke denominaties die toen meer vorm kregen. Hij besteedt ook veel aandacht aan de West-Syrische of Jacobitische Kerk - de Kerk van Antiochië -, op wier tradities en liturgieën bepaalde thomaschristenen zich gingen baseren en waarvan de *Malankara Jacobitisch Syrisch Christelijke Kerk* het zichtbare resultaat is, nadat bijna alle geschreven overleveringen, waaronder het liturgische erfgoed, door de Portugezen waren vernietigd.

Het is overigens wel jammer dat Van Slageren in dit hoofdstuk niet uitgebreid ingaat op de bewering van historici dat de thomaschristenen vanaf hun oorsprong zijn beïnvloed door de nestoriaanse christenen. Veelzeggend is immers het feit - Van Slageren benoemt dit fenomeen in zijn boek zonder het uit te werken - dat de thomaschristenen het Perzische kruis gebruikten, geen 'traditioneel' crucifix maar een kruis dat met bloemen was versierd. Het gebruik van dit kruis, waarschijnlijk overgenomen van de nestoriaanse Assyrische Perzische kerk, kan ons misschien wel belangrijke informatie verschaffen over de eventuele nestoriaanse oorsprong van de Kerk van de thomaschristenen. Tot de komst van de Portugezen gebruikten de Indiase christenen zelfs enkel dit kruis als symbool om Jezus te eren.

De *Oost-Syrische Kerk* of *Nestoriaanse Kerk* - later de *Assyrische Kerk* - werd tussen de 9^e en de 14^e eeuw de grootste christelijke kerk op geografisch gebied. Haar bisdommen strekten zich uit vanaf Zuid-Europa tot aan China en het werd de belangrijkste Kerk in Azië en dus ook India. Een deel van deze Oost-Syrische kerk is in de 16^e eeuw samengegaan met de Rooms-katholieke Kerk en noemde zich in India de *Syro-Malabar-katholieke Kerk*.

Ondanks enkele te maken kritische noten, is het een zeer aan te bevelen boek dat nauwkeurig is uitgewerkt, goed is onderbouwd en een thema behandelt dat veel verder moet worden uitgewerkt, misschien ook wel op archeologisch vlak.

Thomas in Noord-west-India?

Dit brengt me er ook toe nog even terug te komen op koning Gondopharnes. Volgens de *Handelingen van Thomas* kwam de gelijknamige apostel op uitnodiging van deze vorst naar Taxila, Punjab. Helaas is er niets dat er op wijst dat de apostel Thomas actief is geweest in het

noordwesten van India. Waarschijnlijk doordat de christelijke aanwezigheid tijdens en na de islamitische invasies gedurende de middeleeuwen is weggevaagd en misschien zijn de meeste christenen in die periode naar het zuiden, Kerala, gevlucht. Dit doet mij overigens ook afvragen hoe de verhoudingen waren tussen de thomaschristenen in het noorden van India en die in Kerala.

De belangrijkste reden, echter, waarom we niet weten of Thomas in het noordwesten van India is geweest, en zo ja: wat zijn activiteiten daar dan geweest zouden zijn en of er sprake was van een christelijke gemeenschap, is omdat er nooit gedegen (archeologisch) onderzoek is geweest. Misschien nog mooie materie voor een nieuw boek en onderzoek, dat de *Handelingen van Thomas* en archeologisch bewijsmateriaal zoals munten serieus neemt als getuigen van de oorsprong van het christendom op het Indisch subcontinent.

Roman Gruijters

Jaap van Slageren
De Thomaschristenen van India
Skandalon 2013

HULPACTIE VOOR **SLACHT-OFFERS WATERSNOOD**

De watersnoodramp in Servië, Bosnië en Kroatië van mei heeft in Nederland tot allerlei hulpacties geleid. De Servisch-orthodoxe parochie van de H. Savva te Nijmegen richtte in de Byzantijnse kapel aldaar een inzamelpunt voor hulpgoederen in, één van de ongeveer 8 Servische inzamelpunten in Nederland. Vanaf 20 mei veranderde de koffiekamer van de kapel elke middag in een plaats waar goederen ontvangen en gesorteerd werden: kleding, voeding, verzorgingsartikelen, e.a. Vader Dušan (Erdelj), rector van de parochie, schreef een brief aan de Nijmeegse kerken met een emotioneel verzoek om hulp. Na

een week vertrokken de eerste twee vrachtwagens richting Banja Luka. De actie werd rond 6 juni afgesloten.

JAARLIJKSE DAG **VERENIGING VAN ORTHODOXEN**

Zaterdag 3 mei hield de Vereniging van Orthodoxen H. Nikolaas van Myra haar jaarlijkse vergadering in Rotterdam. Gastheer was vader Grigori van de Russisch-orthodoxe Aleksander Nevskij-parochie. De dag begon met een Goddelijke Liturgie. De nieuwe aartsbisschop van 'Rue Daru' te Parijs, vладыka Job van Telmessos, concelebreerde met enkele Nederlandse priesters en diakens. Daarna hield vader Serge Model, Russisch-orthodox

parochiepriester uit Brussel, een inleiding over 'Diaconie in de Orthodoxe kerk'. Daarbij kwam ook een stuk geschiedenis van de Orthodoxe kerk in België aan de orde. Hierna volgde het zakelijke deel van de dag.

Men kan zeggen dat de vereniging haar belangrijkste doelstelling: contact en samenwerking tussen Orthodoxen van de verschillende patriarchaten in Nederland, bereikt heeft. Ondanks een aantal succesvolle activiteiten neemt het ledental en de betrokkenheid af. Daarom zal de vereniging een studiedag organiseren over haar toekomst en zal men op de jaarvergadering van 2015 bespreken of en - zo ja - hoe men doorgaat.

Bèt Drāshā - Oosters christelijk Leerhuis 2014 « Het Evangelie lezen samen met de Vroege Kerk »

Maria Magdalena kijkt weg van het lege graf, en ziet de verrezen Christus. Servisch middeleeuws fresco.

Geïnspireerd door een publicatie van de Wereldraad van Kerken met dezelfde titel (*Reading the Gospels with the Early Church*, 2013) leest **BĒT DRĀSHĀ** verschillende fragmenten uit het evangelie. Aan de orde komen: de Parel van de Zaaier, het Onze Vader, de Verloren Zoon, Jezus bij Martha en Maria, Lazarus' opwekking, de Bruiloft van Kana en Maria Magdalena's ontmoeting met de verrezen Christus.

Geestelijke auteurs die staan aan de bakermat van de traditie van alle christenen: protestant, orthodox, katholiek, lieten hier hun licht over schijnen. We laten ons inspireren door hen, vooral oosterse auteurs: bekende zoals Chrysostomus, Cyrillus of Origenes, maar ook een onbekende als Elisje Vartaped uit het verre Armenië of een enkele kerkvader uit het Westen (Augustinus, Ambrosius).

Het is een oecumenisch gebeuren in dialoog met de teksten en met elkaar, iets waarmee **BĒT DRĀSHĀ** al bijna 10 jaar ervaring heeft. Tevens zullen we, geïnspireerd door de Wereldraad-publicatie, een meer meditatieve leeswijze beproeven.

Tijd: Vijf donderdagavonden: 25 september, 16 oktober, 6 november, 4 december en 18 december, 19.45-22.15 uur.

Plaats: Franciscushuis, Van der Does de Willeboissingel 11, 5211 CA 's-Hertogenbosch.

Bèt Drāshā-team: Ds Paul van der Waal; Leo van Leijssen; Aline Verbaas.

Kosten: €60 (incl. reader).

Kerkbezoek (facultatief): zondagochtend 23 nov 2014, feest Maria Tempelgang, Grieks-orthodoxe parochie H. Nektarios te Eindhoven. Aparte inschrijving en betaling: €10.

Inschrijving: secretariaat@oecumene.nl, 073 7370026.

Info: www.oecumene.nl

Byzantijnse liturgie III

Kleding van de bisschop

Bij het begin van de bisschopsliturgie treedt de bisschop, bekleed met een lange kleurige mantel (*mandyas*) over zijn eenvoudig zwart monnikskleed, de kerk binnen. Voor de iconostase aangekomen doet hij zijn borstkruis en mantel af. Dan wordt hij bekleed met de liturgische gewaden. Dit gebeurt steeds onder gezang bij elk kledingstuk. Dat is allereerst het sticharion, daarna de priesterstola, de gordel (*zona*), de manchetten en het epigonation. Daarover wordt hij bekleed met de *sakkos*.

Liturgische gewaden van de bisschop. Deze foto van de site van een Amerikaans bedrijf dat Orthodoxe liturgische gewaden verkoopt (www.orthodox-priest-vestments.com), laat nog het meest overzichtelijk de bisschoppelijke kleding in de liturgie zien.

Deze lijkt op het sticharion van de diakens, maar niet alleen de zijnaad maar ook de mouwnaden zijn open en bijeengehouden door bolvormige belletjes en lusjes. Ook is de sakkos korter dan het kleed van de diaken.

Over de sakkos draagt de bisschop het *omoforion*, een brede stola-achtige band met kruisen en vaak een achtpuntige ster. Het omoforion wordt zó gedragen dat het ene einde over de linkerschouder naar voren afhangt en het andere einde over dezelfde schouder naar achteren.

Bij het omlaggen van het omoforion wordt gezegd: *Gij hebt de verloren natuur op uw schouders genomen, Christus, en zijt opgestegen waardoor Gij deze verloren natuur weer tot de Vader hebt omhooggeheven.* (Op sommige momenten draagt de bisschop het 'klein omoforion', dat lijkt op de priesterstola: om de nek over de schouders naar voren afhangend, maar de twee evenwijdige stroken breder én korter, reikend tot aan het middel.) De bisschop doet daarna zijn borstkruis om en twee enkolpia of panaghia's, medaillons met de icoon van de Moeder Gods van het Teken. Als hoofddeksel draagt de bisschop een *mitra*, een met parels en edelstenen versierde kroon met bovenop een kruisje erop. Sakkos en mitra werden overgenomen van de Byzantijnse keizer. Net als het rijk versierde feloon van de priester een 'koninklijk' kledingstuk is en symbool van het koninkrijk van God, zo zijn de sakkos en

Buitenliturgische kleding van een bisschop in de Byzantijnse traditie (oosters-orthodox en grieks-katholiek).

vooral de bisschopskroon dat nog meer.

Tijdens de diensten zegent de bisschop de gelovigen met de driekaars (*trikirion*) en de tweekaars (*dikirion*) in zijn handen. De driekaars verwijst naar de Heilige Drie-eenheid en de tweekaars naar de goddelijke en de menselijke natuur van Christus.

Zo is de kleding van de celebranten in de Byzantijnse liturgie vol met veelbetekende symboliek. De kennis hiervan kan voor de gelovigen de beleving van de liturgie verrijken.

Paul Brenninkmeijer

Pokrof

is een uitgave van:
katholieke vereniging voor
oecumene athanasius
en willibrord

